

a természetes igazságosság fogalmára vihetők vissza e jelentések. Szerző elérkezettnek látja annak idejét, hogy a tudományos műnyelvből ezt a sok jelentést lehetőleg kiküszöböljük. „A tárgyi és alanyi jog megjelölésére a közös jog szó mellett, a hol csak lehetséges, használjuk a tárgyi és alanyi jelzőket is; a jogos dolgot, jogrendet, jogcímet stb. pedig nevezzük a maguk nevéen.“

Somló Bódog dr.

A bölcsészet történetéhez Magyarországon.

(Zur Geschichte und Litteratur der Philosophie in Ungarn. Von Prof. Dr. Matthias Szlávik. 17 l.)

Szlávik dr.-nak ez a kis dolgozata külön lenyomat a *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik* 107. kötetéből. Szerző célját, hogy a magyar bölcséleti törekvéseket a katexochén philosophus nemzettel, a némettel megismertesse, nem méltányolhatjuk eléggé, különösen, ha meggondoljuk, hogy e tekintetben részünkről majdnem semmi sem történt. Felhívni a figyelmét egy gazdag bölcséleti irodalommal rendelkező nemzetnek gyenge próbálkozásokra, a melyek legjobb esetben is csak idegen eszméknek jobb-rosszabb magyarázására, érthetőbbé tételére s csak igen ritkán az eredeti gondolkodás elemeivel átszőtt módosításaira szorítkoznak — ez volt célja e kis dolgozatnak. S mondjuk ki mindjárt, hogy célja érdekében derekasan munkált. Mert nemcsak azon törekvése új, hogy a magyar bölcsélet történetét a németekkel s ez úton a művelt világ nagy részével megismertesse, hanem jó részben veretlen úton jár akkor is, midőn a magyar bölcsélet történetének egészét adja. Mert — fájdalom — a magyar bölcsélet történetét kezdettől napjainkig tárgyaló munkát még mindig nélkülözzük. S így Szlávik nagy részben a maga kutatásaira volt utalva.

A bölcsélet tanulmányozásáról Magyarországon csak a reformatio óta lehet szó. Különösen a wittenbergi egyetem volt nagy befolyással e tekintetben hazánkra, mert a 16. és 17. százévekben protestans ifjaink itt nyerik bölcséleti kiképzetésüket. Csak a Magyarország és Wittenberg közötti élénk tudományos közlekedésnek köszönhetni, — mondja Szlávik — hogy a külföldi s különösen német bölcsélet prot. főiskoláinkban méltó képviselőkre és szorgalmas terjesztőkre talált. Az első szerencsés kezdet bölcséletünk történetében Apáczai Cserei János nevéhez fűződik, ki először hirdette a cartesianismus elveit magyar nyelven. Úgy látszott, hogy a szerencsés kezdet szép reményekre jogosít. De Apáczai halálával a felleundült bölcséleti gondolkodás aláhanyatlott mind alaki, mind tartalmi tekintetben. E kezdet után rendre veszi szerző azokat a bölcselőket, kiknek tanai hazánkban élénkobb visszhangra és követésre találtak s ilyen módon tárgyalja a magyar bölcselőket. Így

tárgyalja Bacon, Leibniz, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Aquinoi Tamás magyar követőit vázlatosan. Bővebben csak az ú. n. „Kant-Strömung“-gal foglalkozik, a minthogy Kant hatása legáltalánosabb is bölceletünk történetében. Ezután tárgyalás alá jönek a bölcsészettörténet írói, paedagogia, ethika, vallás- és jogbölcelet és természetjog művelői le egészen napjainkig.

Kisebb tévedések, nem egészen pontos dátumok fordulnak elő a dolgozatban, de hát azokat elkerülni az anyaggyűjtés nehéz és fárasztó munkájában szinte lehetetlen. Ezekre a Sárospataki Lapok 1896. 4. és 5. sz. és a Keresztény Magvető 1896. I. füzete már figyelmeztettek. Ezek azonban a munka kiváló becsét nem kisebbítik.

Szerző — úgy látszik — teljes egészet akart adni kicsinyben, vázlatosan. Ezért felsorol minden számbajöhető törekvést, folyóiratot. Felmenti az írókat és műveiket, néhol rövid jellemző, vagy méltányoló megjegyzések kíséretében. De a dícséretekben sokszor igen bőkezű. S azt hisszük, vannak a felemlítettek között akárhányan, a kik szívesen helyet adnának másoknak tüzetesebb és kimerítőbb ismertetésre. Így a kis dolgozat is plasztikaibb volna s az egyes kimagaslóbb pontokhoz jobban lehetne csoportosítani az elmosódottabb, színtelenebb részleteket.

A másik megjegyzésünk az, hogy a magyar aesthetikai törekvések története egészen hiányzik e kis dolgozattól. E nélkül pedig nem teljes a kép. Mert ez igen számottevő része a bölceleti gondolkodásnak s a múlt század közepétől elkezdve elég sűrűn találkozunk irodalmunkban olyanokkal, a kik aesthetikai problémákat fejtegetnek. Ott van például Szerdahelyi Györgynek *Aesthetica sive doctrina boni gustus ex philosophia pulcri deducta in scientias et artes amaeniores*. Budae, 1778 2 részben. Baumgarten *Aesthetica*-ja nyomán halad, felhasználva korabeli más aesthetikai munkákat is. Tehát nem eredeti gondolkodó. De munkája sokkal inkább élvezhető, mint a Baumgarten tömör, sokszor szinte érthetetlen latinsággal írt s a túlságos rendszerezés kedvéért a pedánsáig részletezett munkája. Sajátságos véletlen, hogy a milyen szerencsés kezdet volt az Apáczai munkássága a bölcelet terén, ép oly szerencsés Szerdahelyié az aesthetikában. Az aesthetika az újabb tudományok közé tartozik. Baumgarten a megalapítója 1750-ben. Azóta ez a tudományág a németeknél hatalmas disciplinává növekedett. Nálunk is voltak az új gondolatoknak mindig tolmácsolói, de munkásságunk épen csak erre terjedett ki. Ámde ez aesthetikusokat fel lehetett volna említeni, valamint azon folyóiratokat is, melyek aesthetikai dolgozatokat közölnek, a minthogy a bölceleti folyóiratok teljes számban fel vannak sorolva.

Megjegyzéseink nem érintik a munka kiváló becsét. Szerzőnek nemcsak az a kitűnő érdeme, melyet czélja kitérésével szerzett, hanem az is, hogy teljesen otthon van a magyar bölcsészettörténetében is, melynek jelenségeit ügyesen csoportosítja, helyesen értelmezi és mélyre-

ható értelemmel ítéli meg. Szerző hálára kötelezi maga iránt a magyar bölcsélet művelőit ilyen s hasonló irányú munkáival, melyekhez alapos tudása mellett nagy szorgalma és ambitioja van. Mi örömmel üdvözljük e kis füzetet s várjuk, hogy ehhez még több ilyen fog csatlakozni.

Dr. Gál Kelemen.

A magyar irodalom története.

Képes díszmunka két kötetben. Szerk. *Beöthy Zsolt*. Kiadja az Athenaeum irod. és nyomdai részv. társ. Nagy 8. r. Budapest 1896. I. A legrégibb időktől Besenyei felléptéig. VIII., 516 l. II. Bessenyei (!) felléptétől a kiegyezésig. 1772—1867. IV., 840 l.

Terjedelmes és pompás kiállítású két kötetben, immár teljesen befejezve áll előttünk a legterjedelmesebb és már régóta várt magyar irod. történet, melyre a szerkesztők (Beöthy Zsolt és Badics Ferencz) belső megelégedéssel, a magyar közönség pedig méltó örömmel és büszkeséggel tekinthet. Irodalomtörténetünk, e legújabb tudományok egyike, rövid pár évtized alatt, a szorgalmas és körültekintő munkások egész hosszú sorát bírja felmutatni; ma már a finomabb és jellemző részletek nagy tömege került napfényre s áll az összefoglaló munkások rendelkezésére, melyekből veszély nélkül kivonhatók az általános eredmények s megalkotható nemzetünk szellemi életének képe. Erre vállalkozott e mű két szerkesztője, hogy ezt egy írói szövetség által hajtassa végre s összesen 41 nevet olvasunk az első kötet élén, kiknek munkája e mű, köztök néhány kiválóan történetírót és pár más rokon tudomány művelőjét; mert a szerkesztők igen helyes célzata az volt, hogy bevonva a rokon és felvilágosító tudományok képviselőit, a magyar irodalmat fejlődésében úgy mutassák be, mint nemzetünk szellemi életének a többi irányokkal szervesen kapcsolt részét, melyet ezer láthatatlan szál kapcsol össze egész létünkkel, mely visszahat a nemzeti életre és táplálkozik belőle. Legkivált történelmi, politikai életünknek irodalmunk legszebb nyilatkozataival tartozunk; mert nemzeti fentartásunk ösztöne és sikere, nemzeti erőnknek és szellemi életrealitásunknak legfényesebb dicsősége. Mindezek nemcsak indokoltá teszik történetíróink részvételét e műben, hanem szükségességét meg is magyarázzák. Valljuk meg egyszersmind, hogy e mű nemcsak szép, fényes emléke irodalomtörténetünk jelen állásának; hanem azok a szellemi és művelődéstörténeti eredmények, melyek minden időben szívünk méltó büszkeségei, ki is tűnnek belőle s így hívatta van arra, hogy irodalmunk ismeretét és e megismerés által a magyar irodalom iránti szeretet ápolja és erősítse nemzetünk egész művelt osztályában, mely világpolgári irányra miatt egy pár fényes neven kívül a többi irodalmunk munkásai közül hajlandó keveselni. Ezt a szeretetet, a nemzeti élethez ezt a meleg ragaszkodást pedig csak a közeli ismeretség ébresztheti fel